PARİS'TE TÜRK RESSAMLARI

Kosta DAPONTE

("Cumhuriyet" Haz. 1974)

ABİDİN DİNO, "SANATIN KENDİNİ KABUL ETTİRMESİ KALABALIKLARLA BULUŞMASINA BAĞLI,, DİYOR

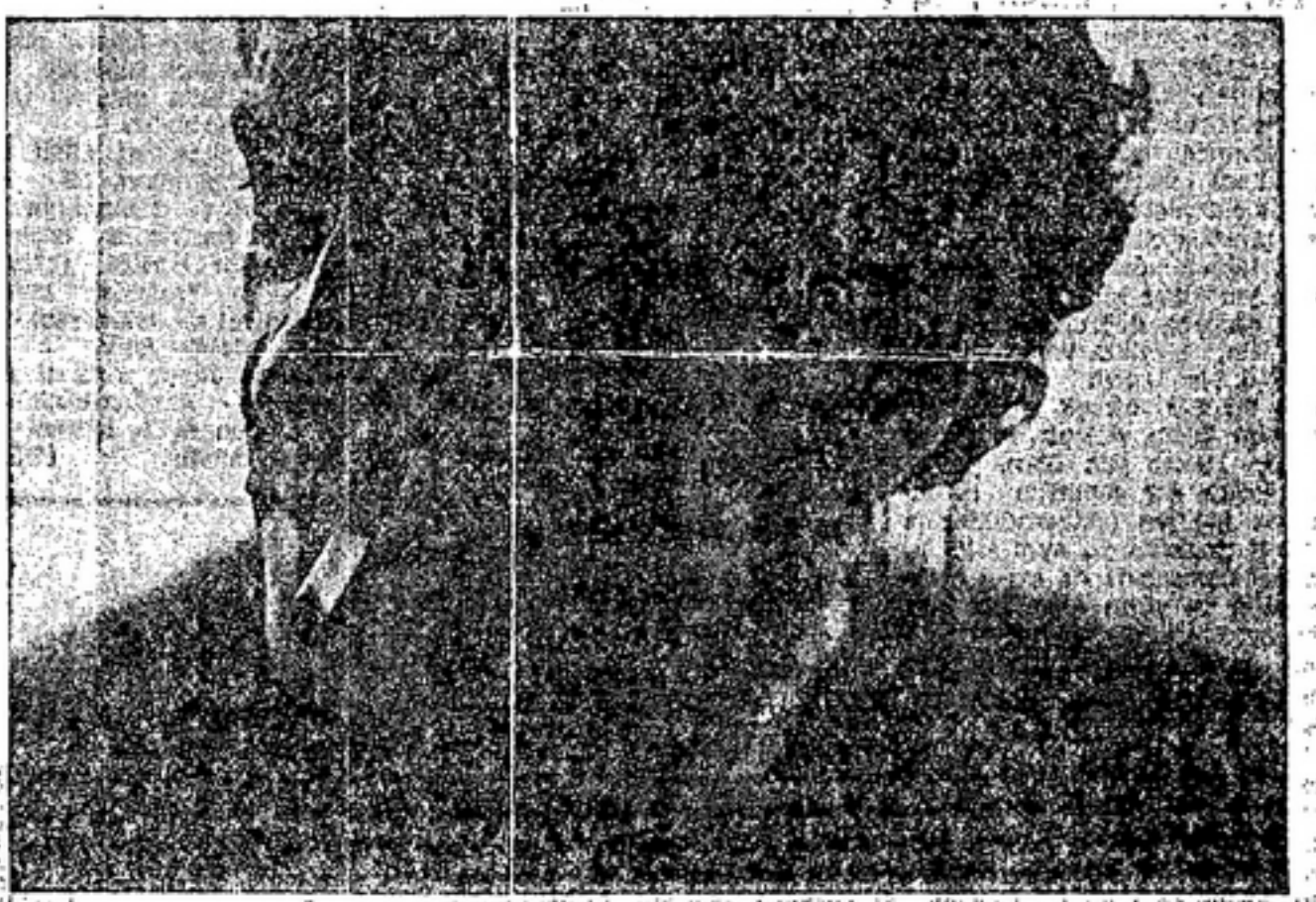

1933'te Elif Naci, Cemal Tollu, Zeki Faik İzer, Nurullah Berk, Eşref Üren ve Zühtü Müridoğlu ile «D Grupunu kurucularından olan Abidin Dino, Paris'ten yirmi yıl sonraki çizgisini görmek ister gibi bu yaz yeni bir binanın 9. katına taşındı.

Nurullah Berk, «İstanbul Resim ve Heykel Müzesi» kitabında, 1913'te İstanbul'da doğan Abidin Dino için «Bu ressam kuşkusuz ilginç bir sanatçı» der. İstanbul'daki müzede ancak bir tek yağlı boya resmi bulunan Abidin'in Paris, Seatle, Antibes müzelerinde ve İtalya, İngiltere Belçika, SSCB, ABD ve Türkiye'deki özel kolleksiyonlarda da resimleri var.

İstanbul'da Robert College'de okuyan ve 1928'de onbeş yaşındayken Türk gazetelerinde karikatür çizmeye başlayan sanatçı ilk sergisini 1932'de Leningrad'da açmış ve Sovyetler'de ünlü rejisör Eisenstein'in yanında sinema çalışmalarını sürdürmüştü.

Çağdaş Türk resminin gelişme çizgisindeki başarısı konusunda Abidin Dino bize şunları söylüyor:

Sanat gelişimi

«Bildiğiniz gibi sanat kolları aynı gelişmez birçok nedenle, büyük yenilikler, başarılar, şu ya da bu kolda kendini göstermiştir. Shakespeare çağında onunla boy ölçüşecek bir İngiliz ressamı yok, örneğin. Bizde, Cumhuriyetin kuruluşundan beri ağır basan sanat kolu edebiyat olmuştur. Bu da oldukça doğal. Büyük değişiklik süreçlerinde, edebiyatın araçları daha etkili. Bununla beraber ağır basan kol, tarih süreci içinde etkenliğini yitirebilir. Şeker Ahmet Paşa'nın resmi, Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarından sanki daha ağır basıyor bugün.»

Bu ölçüye göre çağdaş Türk resminin durumunu soruyoruz Abidin Dino'ya:

Dünya çapı

«Buna kesin bir karşılık verilemez, üstelik sorun ülkenin sınırlarını aşıyor. Değer ölçümüzde öncelik kendi ülkemizde olmakla beraber, sanat eserinin dünyadaki yeri de önemli bir veri. Picasso'nun resmi, etkenliğini tek İspanya'da değil, bütün dünyada gösteriyor. Şiirde Nâzım Hikmet, Nâzım, değil,

güçlerine güveniyorlar, «kapı kulu» devri kapandı. Ulusal sorumluluğun, toplumsal sorumluluktan geçtiğini de biliyorlar sanatçılar.»

Ulusal sanat tartışması

«Ünlü Fransız şairi Philippe Soupault'un, «Gücü büyülleyici ve tandırıcı apayrı bir ressamdır» dediği Abidin, ulusal sanat tartışması hakkındaki görüşlerini şöyle özetliyor:

«Yurtta birkaç yıldan beri süren bu tartışma kanımca kimi zaman yanılgılara götürdü. Ulusallığın gerçek anlamı yeterince belirtilmedi. Bu deyimde yurttaki tüm varlıklar kapsanmış gibi gözüküyor, gerçekte ise ulusallık emekçi çoğunluk kavramına bağlı. Ulusun içinde, örneğin sömürücüler de var ama; sömürücü ulusun çoğunluğundan yana değildir, ulusallık kavramında yeri yoktur. Sanatta da öyle, ulusal çoğunluktan yana olan, çoğunluğu dile getiren, çoğunluğun gelişmesinde etken olan, çoğunluğa yeni görüş ve duyuş açıları kazandıran sanat eseri ulusaldır. Eninde sonunda ulusallık, sınıfsal ırlamaya göre ölçülür. Sınıfsal çelişkileri tümü ile ele almadıkça, ulusal sanat tartışması yanılgılara götürebilir. Ayrıca zaman süreci sorunu var, önemli bir etken olarak. Türk çoğunluğunu dile getiren, ona seslenen, ya da ergeç ona ulaşacak olan öncü sanat yapıtı, yine toplumla ilgili nedenlerle, şimdilik etkisiz kalabilir. Kültür kıtlığı içinde bırakılmış bir ulusta sinemaya, tiyatroya, resme, kitaba susamış bir ülkede ulusal kültür işi bir oluşum içinde başarıya ulaşır. Geleceğin geniş okuyucu, dinleyici, seyirci kalabalıkları ile bir buluşma sözkonusu, ara yerde direnmeleri yasakları da hesaba katmalı.»

Ne gibi direnmeler diye soruyoruz, cevap:

«Bir örnek vereyim isterseniz. Bugün bize ulusallığın ta kendisi gibi görünen Yunus Emre'nin kimi dizesi, düşüncesi, 16. yy.'da bile ağır bir suç sayılmıştır; çağın en büyük fıkıh ilstadı Ebussuud'un verdiği fetvalara göre, Yunus'un dizelerini söyleyerek semâ edenler düpedüz «zındık». İşte Ebussuud efendi hazretleri fetvasından bir parça: «Ve kâh (Cennet cennet dedikleri, bir ev ile birkaç hûri, isteyene versin anı, bana seni gerek seni...) deyû göğüslerini döğüp evzâ garibe ettiklerinde ahali mahalleden bazı kimseneler zaviyei mezbur'da şeyh olan zeide (Bu makule evzâ'a niçün râzı olursun?) dediklerinde zeid (Ne lâzım gelür?..) demiş. Böylesi bir tutum Ebussuud efendimizi çileden çıkarıyor, elcevaplar, fetvalar baskısı başlıyor. Yunus'un ünlü dizesini söyleyerek semâ edenlere ve buna izin veren şeyhe, uygun görülen cezaya bakın: «Bu itikattan rücû etmezse, katilleri vâciptir».. Yunus Emre böylesi belâları önceden sezmiş: «Yayıldı Yunus adı, suçtur cümle taat'ı» (ibadeti); tehlikeli iş şu şairlik işi vesselâm. Demek istediğim şu ki, ulusallığını kabul ettirinceye kadar sanat eseri, Molla Kasım'ların, Ebussuud'ların saldırısına uğrar. Sınıfsal nedenlerle, Sarayın ideolojisi, inanç biçimi ile, reaya'nın, halkın ideolojisi ve inanç biçimi çatışıyordu. Kurulu düzene göre bir tehlike sayılmış Yunus Emre, ama halk tarafından benimsenmiş. Bu sınıfsal kavganın taze örnekleri eksik değil günümüzde. Sanatçının kendini tam anlamı ile kabul ettirmesi nasıl olsa büyük buluşmaya bağlı.»

«Büyük buluşma dediğiniz nedir?»

«Büyük buluşma şu bence; 36 milyonluk Türkiye'de kültürden kaç kişi yararlanacak durumda? Kültür derken, tüm güzel sanatların olanaklarını düşünüyorum. Bir milyon kişinin kültürden az çok faydalandığını ileri sürmek bile iyimser bir hesap. Kültürden yoksun ezici çoğunluğun kültüre kavuşması ile, yeni kültüre kendi katkısı ile, yargısı ile meydana çıkacaktır ulusal sanat dediğimiz şey. Son 50 yılda yaratılan sanat eserleri içinde, kuşkusuz kalıcı ve ulusal birçok eser var. Öyle de olsa değerler ileride değişikliklere uğrayacak. Büyük buluşmada kimin kalıcı kimin gidici olacağını kesin olarak saptamak elde değil. Şimdilik kavuşmadan fazla koğuşturma geçerli, ama düzelecek bu işler.

«Yani iyimsersiniz?»

«Kuşkusuz.»

YARIN:

Mübin ORHON

Belçika, SSCB, ABD ve Türkiye'deki özel kolleksiyonlarda da resimleri var.

İstanbul'da Robert College'de okuyan ve 1928'de onbeş yaşındayken Türk gazetelerinde karikatür çizmeye başlayan sanatçı ilk sergisini 1932'de Leningrad'da açmış ve Sovyetler'de ünlü rejisör Eisenstein'in yanında sinema çalışmalarını sürdürmüştü.

Çağdaş Türk resminin gelişme çizgisindeki başarısı konusunda Abidin Dino bize şunları söylüyor:

Sanat gelişimi

«Bildiğiniz gibi sanat kolları atbaşı gelişmez birçok nedenle, büyük yenilikler, başarılar, şu ya da bu kolda kendini göstermiştir. Shakespeare çağında onunla boy ölçüşecek bir İngiliz ressamı yok, örneğin. Bizde, Cumhuriyetin kuruluşundan beri ağır basan sanat kolu edebiyat olmuştur. Bu da oldukça doğal. Büyük değişiklik süreçlerinde, edebiyatın araçları daha etkili. Bununla beraber ağır basan kol, tarih süreci içinde etkenliğini yitirebilir. Şeker Ahmet Paşa'nın resmi, Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarından sanki daha ağır basıyor bugün.»

Bu ölçüye göre çağdaş Türk resminin durumunu soruyoruz Abidin Dino'ya:

Dünya çapı

«Buna kesin bir karşılık verilemez, üstelik sorun ülkenin sınırlarını aşıyor. Değer ölçümüzde öncelik kendi ülkemizde olmakla beraber, sanat eserinin dünyadaki yeri de önemli bir veri. Picasso'nun resmi, etkenliğini tek İspanya'da değil, bütün dünyada gösteriyor. Şiirde Nâzım Hikmet, ama yalnız Nâzım değil, düzyazıda Yaşar Kemal ama yalnız Yaşar değil çağdaş edebiyatımızın gücünü yurt ve dünya çapında kanıtlıyor. Bununla beraber İlhan Mimaroğlu gibi bir müzik yaratıcısı da dünya çapında etkili. Fellini'den Dubuffet'ye kadar birçok ustalar ondan yararlanıyorlar. Birçok ülkede gençlik Mimaroğlu'nun elektronik araçlarla yarattığı ses kümelerine tutkun. Mimaroğlu, çağdaş sanatın öncüleri arasında. Yurtta şimdilik etkisi nedir? Belki hiç. Ama Picasso kübizmin yolunu açarken, yurdunda etkili miydi?

Türk resmine ve heykeline gelince, yurtta ve dünyada yeri küçümsenemez. Öteki İlhan. İlhan Koman'dan söz ediyorum. İki yurt dışı kentte meydanlara yontusunu dikmiş bir Türk sanatçısı. Ayrıca birkaç Türk ressamı dünya kentlerinin müzelerinde yer almış bulunuyorlar. Desteksiz, ödeneksiz, satafatsız başarılan bu işler mi önemli, yoksa milyonlar harcayarak yapılan festivaller mi? Ne olursa olsun, Türk sanatçıları kendi

[illegible] bi güzüküyor, gerçekte ise ulusallık, emekçi çoğunluk kavramına bağlı. Ulusun içinde, örneğin, sömürücüler de var ama; sömürücü ulusun çoğunluğundan yana değildir, ulusallık kavramında yeri yoktur. Sanatta da öyle, ulusal çoğunluktan yana olan, çoğunluğu dile getiren, çoğunluğun gelişmesinde etken olan, çoğunluğa yeni görüş ve duyuş açıları kazandıran sanat eseri ulusaldır. Eninde sonunda ulusallık, sınıfsal ırlamaya göre ölçülür. Sınıfsal çelişkileri tümü ile ele almadıkça, ulusal sa-

Ne gibi direnme[illegible] yoruz, cevap:

«Bir örnek verey[illegible]niz. Bugün bize ul[illegible] kendisi gibi görü[illegible] Emre'nin kimi dizi[illegible]si. 16. yy.'da bile [illegible] sayılmıştır; çağın [illegible]kıh üstadı Ebussuu[illegible] fetvalara göre, Yu[illegible]lerini söyleyerek s[illegible] düpedüz «zındık». [illegible]ud efendi hazretleri[illegible] bir parça: «Ve k[illegible] cennet dedikleri, b[illegible] kaç hûri, isteyene